

مدیریت جهادی، الگوی حکمرانی اسلامی: بررسی نقش انقلاب اسلامی و دفاع مقدس

در ظهور و شکل‌گیری مدیریت جهادی

حسن گلی‌زاده

۱- مقدمه

انقلاب اسلامی ایران برخلاف جنبش‌ها و نهضت‌های پیشین در ایران و منطقه خاورمیانه که در قالب ناسیونالیسم، دموکراسی و مشروطه و یا تأثیرپذیری از انقلاب سوسیالیستی شوروی که آمیخته با هویت غربی یا التقاطی از فرهنگ غرب و شرق بود شکل گرفت، این بار نهاد مرجعیت و روحانیت و به طور خاص امام خمینی (ره) با تکیه بر رسالت و مسئولیت خود و بر اسلام ناب و الگوگیری از انقلاب اسلامی به رهبری پیامبر اعظم (صلی‌الله علیه وآله وسلم) و سیره و سنت امیرالمومنین (علیه‌السلام) تفسیر و تحلیل جدیدی از اهداف و آرمان‌های اصیل، با تصحیح تفکرات و شیوه‌های گذشته، انقلاب عظیمی را بنا نهاد که منشأ تحولات عمیق و گسترده‌ای در جامعه ایران و سطح منطقه خاورمیانه و جغرافیای جهان اسلام و در گستره جامعه بین‌الملل گردید.

انقلاب اسلامی ایران به عنوان یک حادثه مهم، ریشه در تاریخ، تمدن، جغرافیا و اعتقاد جامعه ایرانی دارد و با عبور از جریان‌ات و تحولات و تکیه به اسلام ناب، الگویی بدیع از نظام سیاسی را به بشریت ارائه نمود، که با تفسیری نوین از متون دینی و اسلام راستین در صدد ارائه تجربه‌ای نو در پی ریزی یک زندگی سیاسی متکی بر فضیلت‌ها، آرمان‌ها و ارزش‌های دینی است. بدیهی است که به موازات تشکیلات سیاسی پیش گفته نمی‌توان ساخت مدیریتی، فرهنگی، اقتصادی، اداری و نظامی را دگرگون نمود. از سوی دیگر نفوذ انقلاب در تمام تشکیلات و روابط، نابودی ارزش‌های رژیم طاغوت و خلق ارزش‌های نوین اسلامی باعث ایجاد توقع به حق مردم برای تبدیل روابط ارتجاعی و پوسیده گذشته به روابطی با ضوابط و ساختی انقلابی گردید. این امر ایجاب می‌کرد هر چه سریع‌تر، تغییراتی در تشکیلات مدیریتی، فرهنگی، اقتصادی و اداری و نظامی مملکت ایجاد شود و تأسیس نهادهای انقلابی برای حل این تناقض بود. بنابراین شناخت زمینه ظهور و شکل‌گیری مدیریت جهادی در بستر انقلاب اسلامی و دفاع مقدس نیازمند تبیین و توضیح است.

با پیروزی انقلاب اسلامی نیازهای جدیدی برای جامعه به وجود آمد. کمک به افراد مستضعف، خواسته عمومی برای آبادانی کشور در روستاها و شهرها و تقاضا برای رفع تبعیض و فساد و افزایش درآمد و اشتغال و دفاع از انقلاب اسلامی و کشور در مقابل ضد انقلاب و متجاوزین به مرزها و رسیدگی به خانواده شهدای انقلاب باعث ایجاد نهادهای جدید مانند جهاد سازندگی، کمیته امداد امام خمینی (ره)، بنیاد شهید، بسیج مستضعفان، سپاه پاسداران و ... در کشور گردید.

جریان انقلاب اسلامی و رویدادهای پس از آن یعنی دفاع مقدس، به شکل‌گیری نوعی رفتار، فرهنگ و سبک مدیریت سازمانی منجر شد که بعدها به عنوان کار و مدیریت جهادی تعبیر گردید. بدیهی است که بی توجهی به جوهره اصلی و عامل حیاتی اندیشه جهادی، باعث انحراف یا سوء برداشت از آن می‌گردد.

اگر ما توانستیم در حوزه نظری به معرفی این مدل موفق مدیریتی در بستر انقلاب اسلامی و دفاع مقدس بپردازیم؛ آن وقت است که در حوزه عملی نیز ایجاب می‌نماید تا با شناخت مؤلفه‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس به تقویت این مؤلفه‌ها در بستر کشور و جامعه همت گمارده و نتیجه آن نیز تقویت و تحکیم مدل مدیریت جهادی در تمام سطوح فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی صورت گیرد. ما زمانی می‌توانیم به تثبیت و تحکیم مدیریت جهادی بپردازیم که نقش انقلاب اسلامی و دفاع مقدس را در ایجاد و تقویت مدل اثرگذار مدیریت جهادی تبیین نمائیم. چرا که اگر مؤلفه‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس را ندانیم، نمی‌توان به تقویت مدل مدیریت جهادی که همزاد انقلاب اسلامی و دفاع مقدس در ایران است، پرداخت و نیز باید بدانیم به میزان بالا رفتن شناخت و تقویت گفتمان انقلاب اسلامی، اهدافمان نسبت به تثبیت و گسترش فرهنگ جهادی، حرکت‌های جهادی، تبیین و

ترویج سبک مدیریت جهادی محقق خواهد شد. ما به میزان شناختن نسبت به زوایای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس می‌توانیم ظهور مدیریت جهادی و مدیران جهادی را در عرصه‌های مختلف مثلاً جهاد و نهادهای دیگر نظام تبیین کرده و در جامعه امروز گسترش دهیم. و در نهایت می‌توان با شناخت ویژگی‌های مدیریت جهادی و مدیران جهادی آن روز؛ به روند رو به جلوی انقلاب اسلامی کمک نمائیم. از این رو هدف از انجام این پژوهش بررسی تأثیر انقلاب اسلامی و دفاع مقدس بر مدیریت جهادی می‌باشد.

۲- مبانی نظری پژوهش

انقلاب خود فی نفسه یک پدیده اجتماعی است. انقلاب‌ها را با توجه به تغییراتی که می‌آفرینند به انقلاب سیاسی و انقلاب اجتماعی تقسیم کرده‌اند. در انقلاب سیاسی، حداکثر، نوع نظام سیاسی تغییر می‌کند. در این انقلاب‌ها هدف انقلابیون، گاه تنها تغییر حکومتگران است و گاه تغییر میزان قدرت ساخت‌ها یا ایجاد یا لغو مقامی در حکومت. اما در انقلاب‌های اجتماعی، علاوه بر تغییر حکومت، در ساختارهای رسمی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، سیاست خارجی و طبقه حاکم نیز تغییرات اساسی روی می‌دهد. البته حتی در انقلاب سیاسی نیز میزانی از تغییرات در ساخت‌های فوق رخ می‌دهد. بیشتر انقلاب‌های مشهور معاصر مانند انقلاب فرانسه، انقلاب روسیه، انقلاب چین، انقلاب کوبا و انقلاب اسلامی ایران از گروه انقلاب‌های اجتماعی یا بزرگ هستند، اما انقلاب‌هایی مانند انقلاب مشروطه ایران (۱۲۸۵ ش) در گروه انقلاب سیاسی قرار می‌گیرند. بنابراین در انقلاب اجتماعی، انقلاب با پیروزی بر حکومت پایان نمی‌یابد و در این شرایط دغدغه انقلابی‌ها اجرای آرمان‌های انقلابی خویش است. اما اجرای این آرمان‌ها و تغییرات به برنامه‌ریزی، امکانات مختلف و شرایط مساعد داخلی و بین‌المللی نیاز دارد. به همین دلیل، کسب اهداف انقلابی به زمانی نسبتاً طولانی نیازمند است. آنچه همراه با پیروزی انقلاب رخ می‌دهد، ایجاد تغییرات سیاسی داخلی و تغییر در جهت‌گیری‌های سیاست خارجی و اعلام استقلال از قدرت‌های خارجی مسلط است. همچنین، انقلاب، سریعاً جلوه‌های فرهنگ رسمی رژیم پیشین را طرد می‌کند (ملکوتیان، ۱۳۸۷: ۳۷).

مفهوم مدیریت جهادی مولود سازمان جهادسازندگی در اولین سال پیروزی انقلاب اسلامی است که در سیر تطور جهادسازندگی با فراز و نشیب‌هایی همراه بوده است که این تجربیات قابل بهره‌برداری برای بازسازی "مدیریت جهادی" در زمان حال است. مدیریت جهادی یا جهادسازندگی در سیر تطور خود چهار دوره عمر را تجربه کرده است. (پورعزت و قلی‌پور، ۱۳۸۰: ۶۰).

سیر تطور مدیریت جهادی پس از انقلاب اسلامی و به طور کلی، تجربه مدیریت و کار جهادی در کشور را می‌توان در قالب چهار موج کلی پیشنهادی زیر مورد بررسی قرار داد:

۱- دوره اول؛ دوره شکل‌گیری و کارآمدی. اگر نمادهای مدیریت جهادی در سال‌های اولیه انقلاب؛ جهادسازندگی، جهاد دانشگاهی، بسیج مستضعفین و سپاه پاسداران باشند، به وضوح دوران اوج کارآمدی این نهادها در عملکردشان در بستر انقلاب اسلامی و دفاع مقدس بروز یافته است. ارائه خدمات گسترده و بی‌وقفه برای بهبود وضعیت رفاهی و آبادانی روستاها، مشارکت در تولید علم و کاربردی سازی آن در حوزه نیازهای جامعه، مشارکت مؤثر در تأمین نیازهای عمرانی جبهه‌های جنگ از سوی جهادگران، بسیج عمومی کشور برای حمایت و پشتیبانی از دفاع مقدس و حضور فعال اقشار مختلف در دفاع از کشور و تأمین امنیت و حضور موفق در جنگ نظامی با عراق، بخشی از خدمات ارزشمند این نهادها در این دوره می‌باشد.

۲- دوره دوم؛ دوره افول. شیوع اندیشه‌های وارداتی توسعه کلاسیک در میان مسئولان و تبدیل نهاد جهاد سازندگی به وزارتخانه، افول جهاد دانشگاهی به یک واحد دانشگاهی شبیه بسیاری دانشگاه‌های دیگر، حرکت به سمت ایجاد سازمان رزم مشابه ارتش‌های

کلاسیک در بسیج و سپاه، توسعه نگاه منبع محوری و ایجاد فرآیندهای بوروکراتیک در این مجموعه‌ها، باعث افول روحیه جهادی، کاهش ابتکار عمل، نوآوری و قابلیت‌های کار تیمی در این نهادها گردید.

۳- دوره سوم؛ دوره فراموشی و انقطاع. اوج غلبه تفکر وارداتی که در واقع با ادغام دو وزارتخانه جهاد سازندگی و کشاورزی و ایجاد وزارتخانه جهاد کشاورزی، پایانی بر دوره تفکر جهادی محسوب می‌شود. تفکر و تجربه‌ای که به دلیل همجواری و ادغام با یک سیستم بوروکراسی سنتی، دیگر چیزی از آن برجای نمانده بود.

۴- دوره چهارم؛ دوره نوزایی و بازخوانی. توجه مجدد به شعارهای انقلاب در دهه هشتاد؛ طرح شعار عدالت و توجه به محرومین و نیز ضرورت دستیابی به پیشرفت با الگوی اسلامی ایرانی برای تحقق تمدن نوین اسلامی باعث شد تا کار و روحیه جهادی دوباره مورد بازخوانی قرار گیرد. اما در این دوره، جهاد در همه عرصه‌ها بازتعریف شد و جهاد اقتصادی، جهاد علمی، جهاد فرهنگی و ... مورد توجه و تبیین قرار گرفتند. احیای گفتمان جهاد و فرهنگ جهادی در اردوهای راهیان نور و اردوهای جهادی، بازدید رهبر انقلاب از پژوهشگاه رویان در سال ۱۳۸۶ و تبیین و تأکید بر جهاد علمی و کار جهادی، نقطه عطفی در این دوران محسوب می‌گردد (لطیفی، ۱۳۹۳، ص ۱۰۳).

بایستی دانست چه عواملی باعث ایجاد این نهادها در ابتدای انقلاب شده است. در نتیجه این عوامل بایستی حفظ شده و دوره چهارم یعنی دوره نوزایی و بازخوانی به دوره تثبیت و تحکیم مدل مدیریت جهادی در نظام اجرایی و مدیریتی کشور تبدیل و در عرصه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی در جامعه سوق داده شود. فلذا لازم است نسبت به علل موجد انقلاب اسلامی شناخت پیدا نمود تا بتوانیم در راستای حفظ مدیریت جهادی در محقق شدن اهداف و مراحل انقلاب اسلامی گام‌های مؤثرتری برداریم.

در نتیجه این عوامل بایستی حفظ شده و دوره چهارم یعنی دوره نوزایی و بازخوانی به دوره تثبیت و تحکیم مدل مدیریت جهادی در نظام اجرایی و مدیریتی کشور تبدیل و در عرصه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی در جامعه سوق داده شود. فلذا لازم است نسبت به علل موجد انقلاب اسلامی شناخت پیدا نمود تا بتوانیم در راستای حفظ مدیریت جهادی در محقق شدن اهداف و مراحل انقلاب اسلامی گام‌های مؤثرتری برداریم.

۳- تعاریف متغیرهای پژوهش

انقلاب اسلامی و دفاع مقدس به عنوان متغیر مستقل و مدیریت جهادی به عنوان متغیر وابسته شامل یک سری اصول و ارزش‌ها هستند. در فرهنگ معین آمده است که اصل در لغت به معنای ریشه و بن است در برابر فرع که شاخه و بر است. در فرهنگ لغت دهخدا نیز اشاره شده است که اصل چیزیست که اشیاء دیگری بر آن بنا شود. اصول را می‌توان قواعد و قوانین جهانی دانست. این اصول درباره رفتار انسان اند و روابط بین انسان‌ها را در جامعه هدایت می‌کنند. اصول در واقع قوانین نانوشته‌ای هستند که از همه انسان‌ها انتظار می‌رود از آنها پیروی کنند و کسانی که به آنها احترام نمی‌گذارند توسط اکثریت جامعه مورد مواخذه قرار می‌گیرند.

فرهنگ فارسی معین ارزش را ۱- بها، ارز، قیمت ۲- قدر، شایستگی می‌داند. ارزش در اصطلاح دانش جامعه‌شناسی، عقایدی است که افراد یا گروه‌های انسانی درباره آنچه مطلوب، مناسب، خوب یا بد است؛ دارند. ارزش‌های مختلف نمایانگر جنبه‌های اساسی تنوعات در فرهنگ انسانی است. ارزش‌ها معمولاً از عادت و هنجارها نشأت می‌گیرند. به‌طور کلی به اموری که برای اعضاء گروه اهمیت دارند و آرمان مشترک اعضاء گروه تلقی می‌شوند، ارزش می‌گویند. ارزش‌های یک جامعه معمولاً از هنجارهای آن دفاع می‌نمایند و اجازه بروز و ظهور هنجارهای غیر مطلوب را نمی‌دهند (گیدنز، ۱۳۸۶: ۲۳۸).

معنای لفظی انقلاب یعنی یک دگرگونی فوری، همه جانبه با قدرت حذف و تخریب بالا. اما معنای اصطلاحی آن با توجه به تعریفی که استاد شهید مطهری ارائه داده اند، عبارتند است از اینکه مردمی طغیان می‌کنند علیه نظامی و وضعی که بر آنها حاکم

است، برای به وجود آوردن یک وضع دیگر و نظم دیگر که مورد آرزوی آنها و آرمان و ایده‌آل آنهاست (مجموعه آثار شهید مطهری، جلد ۲۴، ص: ۶۸).

انقلاب یک پدیده اجتماعی است، این کلمه از نظر لغت به معنای تغییر، تحول و برگشتگی و از نظر سیاسی به معنای اقدام عده‌ای برای براندازی و ایجاد حکومتی جدید است. پیشینه تاریخی این اصطلاح به اخترشناسی برمی‌گردد که به علت اثر بزرگ کپرنیک در نجوم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این واژه در نجوم به معنای حرکت دورانی منظم و قانون‌مند ستارگان مورد استفاده قرار می‌گرفت، اما برای اولین بار در سده هفدهم (سال ۱۶۶۰ میلادی)؛ به صورت یکی از اصطلاحات سیاسی به کار رفته است (عیوضی و هراتی، ۱۳۸۹).

انقلاب به معنای «حرکتی مردمی در جهت تغییر سریع و بنیانی ارزش‌ها و باورهای مسلط، نهادهای سیاسی، ساختارهای اجتماعی، رهبری، روش‌ها و فعالیت‌های حکومتی یک جامعه است که توأم با خشونت باشد.» (محمدی، ۱۳۸۱: ۲۵).

آقای عمید زنجانی در تعریف انقلاب اسلامی در دگرگونی ساختار جامعه براساس موازین و ارزش‌های اسلامی و عنصر امامت و آگاهی مردم تأکید می‌کند. «انقلاب اسلامی عبارت از دگرگونی بنیادی در ساختار کلی جامعه و نظام سیاسی آن منطبق بر جهان‌بینی و موازین ارزش‌های اسلامی و نظام امامت و براساس آگاهی و ایمان مردم و حرکت پیشگام متقیان و صالحان و قیام قهرآزم توده‌های مردمی است» (عمید زنجانی، ۱۳۶۸: ۲۱).

«انقلاب اسلامی تغییر بنیادین جامعه توسط مردم مسلمان است که بر اساس قوانین اسلامی برای تحقق ارزش‌ها و هنجارهای اسلامی در جامعه پدید می‌آید» (نصری، ۱۳۸۷: ۳۸). در این تعبیر از انقلاب، مردم به دنبال تغییر ارزش‌ها به نفع حاکمیت و تثبیت ارزش‌ها و هنجارهای اسلامی هستند و هدف انقلاب تحقق و استقرار قوانین اسلامی است.

مشخصه اصلی و اساسی انقلاب اسلامی ایران این است که یک انقلاب ایدئولوژیک است نه صرفاً یک انقلاب مادی طبقاتی و یا یک انقلاب لیبرالیستی و آزادخواهانه (مجموعه آثار شهید مطهری، جلد ۲۴، ص: ۶۸).

تعاریف بسیاری از سوی صاحب نظران برای مدیریت مطرح شده که تعریف ذیل تعریف جامعی از آن‌ها می‌باشد: «مدیریت عبارت است از دانش و هنر به کارگیری منابع سازمانی برای دستیابی به اهداف سازمان به شیوه مطلوب.» (محمود مرتضوی و عراقی، ۱۳۸۷).

«مدیریت جهادی» را نیز می‌توان از نوع هنر مدیریت دانست. به دیگر سخن "علم دانستن و هنر توانستن". مدیریت جهادی هنر توانستن و ارائه طرح و ایده جدیدی بود که با ظهور پدیده انقلاب اسلامی در ایران شکل گرفت (دانیالی و موسوی، ۱۳۸۶). مدیریت جهادی سوای از مدیریت علمی نیست که بر اساس فرمول‌ها و قوانین مطرح در دانش مدیریت پایه‌ریزی شده است. فرق این نوع مدیریت که از ترکیب اضافی (جهادی یا اسلامی) برخوردار است با مدیریت مطلق، در این است که مبنای آن را «نظام ارزشی اسلام» تشکیل می‌دهد.

مدیریت جهادی یعنی؛ علم و هنر رهبری و کنترل فعالیت‌های دسته جمعی، مبتنی بر مبارزه نه صرفاً در عرصه نظامی بلکه در تمامی عرصه‌های علمی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... جهت نیل به اهداف راهبردی و کلان یک سیستم و رفع موانعی که در رسیدن به آن وجود دارد.

۴- پیشینه پژوهش:

ردیف	نام محقق	عنوان و هدف پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
------	----------	-------------------	-----------	-------------

۱	شکری (۱۳۹۲)	اصول حاکم بر مدیریت جهادی	بر اساس روش پژوهش دلفی	اصول حاکم بر مدیریت این نهادها ناشی از دیدگاه‌های انقلاب اسلامی و بنیانگذار انقلاب امام خمینی (ره) بود. ولایت محوری، دین مداری، ایثارگری، مردمی بودن و مشارکت داوطلبانه، انعطاف‌پذیری و تحول‌گرایی در نظام‌های اداری، ایثارگری و شجاعت در مقابل دشمنان و صبر بر سختی‌ها، همکاری و تعاون از خصوصیات مهم مدیریت بر این نهادها بود. به عبارت دیگر این نهادها متکی بر فرهنگ جهادی تشکیل و مدیریت گردیدند.
۲	لطیفی (۱۳۹۳)	پژوهشی پدیدارشناسانه برای فهم جوهره مدیریت جهادی	این پژوهش با استفاده از روش پدیدارشناسی تفسیری و تحلیل بیانات آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)	بر اساس یافته‌های این پژوهش، تمایز محوری فعالیت‌های جهادی در قالب ایمان به غیبت، معنادار است و کسب و تقویت آن از طریق تقوا ممکن بوده و در نهایت، ماهیت مدیریت جهادی بر مبنای مبارزه تعریف می‌شود و بر دو رکن اساسی "کوشش فراوان" به همراه "مقابله با موانع موجود" در مسیر دستیابی به پیشرفت و تمدن اسلامی قوام یافته است. و درک صحیح از ماهیت مدیریت جهادی که مبتنی بر مبارزه است، می‌تواند منجر به شکل‌گیری فرهنگ جهادی با ابعادی مانند استفاده از ظرفیت‌ها، مقابله با مانع‌ها و محدودیت‌ها و نیز ارائه نمونه‌ها و اسوه‌ها گردد.
۳	قائدعلی و مرادپیری (۱۳۹۵)	نحوه مدیریت جهادی	روش تحلیل SWOT	یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد مدیریت جهادی نوعی رهبری مشارکتی است. اعتماد داشتن به نیروهای جهاد، اهمیت دادن و لحاظ کردن نظرات آنها، میدان‌دادن و تفویض اختیار به جهادگران از ویژگی‌های مدیریت جهادی است. مدیر از انتقاد آنها نمی‌هراسد و پاسخگوی سؤالاتشان می‌باشد. احترام متقابل مدیران و کارکنان در جهاد به چشم می‌خورد و هر یک از نیروهای جهاد تنها از یک رئیس مافوق دستور گرفته و رعایت سلسله مراتب و تعیین خطوط اختیار و ارتباط در بین جهادگران وجود دارد.
۴	سپهر (۱۳۹۶)	اصول حاکم بر مدیریت جهادی	روش پدیدارشناسی	سپهر اصول حاکم بر مدیریت جهادی را با بهره‌گیری از معانی و تفاسیر آیات جهادی قرآن کریم و نیز بر اساس بیانات و تعبیر رهبر معظم انقلاب اسلامی، بدین گونه بیان دارد: ۱- اصل مقابله با دشمن ۲- اصل خدمت با نیت الهی (در راه خدا) ۳- اصل ایثار با مال و جان ۴- اصل

				سخت کوشی و تلاش بی‌وقفه ۵- اصل توکل و صبر ۶- اصل نترسیدن از دشمنان و سرزنش‌های مخالفان ۷- اصل عزم، ایستادگی و ثبات قدم اصل رهبری.
۵	زواره (۱۳۹۷)	عوامل اصلی فرهنگ و تفکر مدیریت جهادی	روش پدیدار شناسی	از جمله ویژگی‌ها و شاخص‌ها و عوامل اصلی فرهنگ و تفکر مدیریت جهادی عبارت است از: عشق به ولایت و ولایت‌پذیری و ولایت‌محوری، عشق به خدمت به مردم خصوصاً روستائیان محرومیت زدایی و فقرزدائی، تأمین رفاه عمومی، توجه به مسائل فرهنگی و نیازهای فرهنگی مردم و جهادگران، مسئولیت‌پذیری، رعایت شئون اسلامی و دینی، ساده‌زیستی و سلامت، سخت کوشی و پرتلاش بودن، رعایت رفتار اسلامی با مردم.

۵- اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس حاکم بر مدیریت جهادی

در این پژوهش اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی، اصول و ارزش‌های دفاع مقدس و اصول و ارزش‌های مدیریت جهادی به شرح زیر دسته‌بندی شده است:

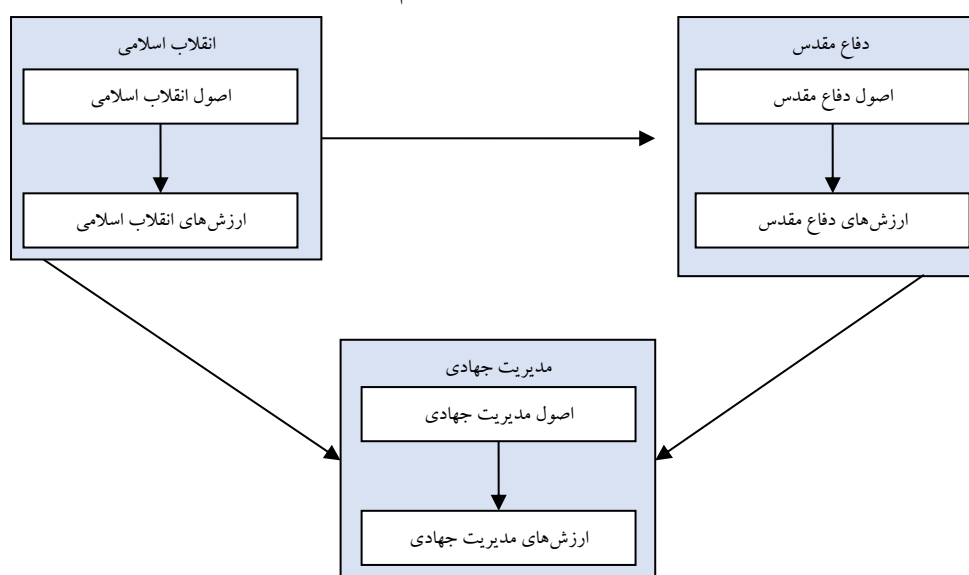
ردیف	عنوان	مؤلفه‌ها	منبع
۱	اصول انقلاب اسلامی	• اصل وحدت ملی • اصل ولایت فقیه • اصل عدالت همه جانبه • اصل مردم سالاری دینی • اصل عدم انفکاک دین و سیاست • اصل استقلال همه جانبه • اصل آزادی توأم با مسئولیت • اصل نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری • اصل مبارزه دائمی با فساد در همه زمینه‌ها • اصل حفظ خطوط اصلی نظام اسلامی	قانون اساسی
۲	ارزش‌های انقلاب اسلامی	• حاکمیت الهی • حمایت از محرومین و مستضعفان • تبعیت از ولایت فقیه • ظلم ستیزی و مبارزه با دشمن • مکتبی، اسلامی و دینی • مشروعیت و مقبولیت دینی • عدم وابستگی به غرب و شرق با شعار نه شرقی	بیانات امام خمینی و امام خامنه‌ای (قاسم آقا، ۱۳۹۱)

	• و نه غربی • تکیه بر اصالت کمال • اتکاء به قدرت نرم		
(حسینی، تاش، ۱۳۹۵)	• ایمان به خدا • توکل بر خدا • ولایت‌مداری • تکلیف‌گرایی • شوق جهاد • شهادت طلبی • ایمان به پیروزی • برادری • گذشت و ایثار	اصول دفاع مقدس	
(اسکندری و جعفری، ۱۳۹۲):	• شجاعت • فداکاری • رعایت حدود الهی • خستگی ناپذیری • دنیا‌گریزی • صبر و پایداری • تزکیه و تهذیب • نوع دوستی • عزت مندی • صداقت • اعتماد به نفس	ارزش‌های دفاع مقدس	۳
(بابایی، طلاتپه ۱۳۹۴)	• خدامحوری • انسان‌مداری • کمال‌جویی • واقع‌نگری اسلامی • حق‌مداری • ولایت‌مداری	اصول مدیریت جهادی	۴
(بابایی، طلاتپه ۱۳۹۴)	• جهت‌دهی الهی، انقلابی • هویت الهی • تعالی در امور • مسئولیت‌پذیری • سبقت در کارها	ارزش‌های مدیریت جهادی	۵

	• تقوا در فکر و عمل • قداست آفرینی • جانشین پروری • مردم پایه بودن • عدالت خواهی • لیاقت محوری • دفاع از جسم و جان		
--	--	--	--

۶- مدل پژوهش

با توجه به توضیحات داده شده، مدل پژوهش را می‌توان به شکل زیر ترسیم کرد:

نمودار ۱: مدل مفهومی پژوهش

با بررسی و مطالعات صورت گرفته، پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران ارزش‌های اسلامی - انقلابی از جمله؛ اصل ولایت فقیه، اصل عدالت همه جانبه، اصل مردم سالاری دینی، اصل استقلال همه جانبه بدست آمده، و در نتیجه اصول حاکم بر انقلاب اسلامی با توجه به ایجاد نظام اسلامی و تدوین قانون اساسی شکل گرفته است. همچنین در دو سال ابتدایی انقلاب و در دوران دفاع مقدس ارزش‌های دیگری از جمله؛ ایثارگری، شجاعت، دنیاگریزی، تکلیف گرایی، فروتنی، اعتماد به نفس، آزادگی، مردم گرایی، ولایتمداری، غیرت دینی، نظم و انضباط؛ پدید آمده که در پی آن، اصول حاکم بر دفاع مقدس شکل می‌گیرد. با جوشش انقلابی و مردمی اقشار مختلف مردم و با هدف سازندگی مناطق محروم و مستضعف و آبادانی و احیاء کشاورزی در کشور، و نیز پشتیبانی همه جانبه و تأمین امنیت کشور در دوران دفاع مقدس، سبب تأسیس نهادهای انقلابی در همان سال‌های آغازین انقلاب اسلامی گردیده است. با این وجود اصول مدیریت جهادی با وام‌گیری از این اصول و ارزش‌ها از جمله؛ خدامحوری، انسان‌مداری، کمال جویی، واقع‌نگری اسلامی، حق‌مداری و ولایت‌مداری شکل گرفته است.

۷- روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی و به روش توصیفی تحلیلی انجام شده است. برای گردآوری اطلاعات در هر پژوهش علمی متناسب با ماهیت آن از یک یا چند ابزار استفاده می‌شود. در این پژوهش، اطلاعات نظری مورد نیاز با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مشاهده اسناد و مدارک به شیوه فیش برداری تهیه شده و اطلاعات میدانی از طریق پرسشنامه از صاحب‌نظران در حوزه مطالعات انقلاب اسلامی، دفاع مقدس و مدیریت جهادی جمع‌آوری گردیده و تحلیل شده است.

جامعه آماری شامل ۳۲ نفر از فرماندهان و مدیران انقلاب اسلامی و دوران دفاع مقدس و صاحب‌نظران و خبرگان عرصه فرهنگ و مدیریت جهادی آن دوران می‌باشد، که به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند.

ابزار گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، پرسشنامه محقق ساخته بوده و جهت روایی سنجی از روایی محتوای همگرا و روایی افتراقی استفاده شده است. پرسشنامه جهت روایی سنجی بین صاحب‌نظران و متخصصین (شامل اساتید دانشگاه دفاع ملی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)) توزیع و دیدگاه‌های آنها در پرسشنامه اعمال گردید و سپس با استفاده از کمک اساتید خبره مورد بحث و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بدین ترتیب روائی محتوا مورد تایید قرار گرفت. به علاوه، جهت سنجش پایایی از ضریب آلفای کرونباخ و p -دیلون-گلدشتاین استفاده شده است. ساختار پرسشنامه به همراه نتایج روایی و پایایی در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱- ساختار پرسشنامه

متغیرها	تعداد سئوالات	منبع	AVE	FL	CR	CA	R ²
اصول انقلاب اسلامی	۱۰	قانون اساسی	۰.۳۷۱۷	۰.۶۰۹۷	۰.۸۴۶۰	۰.۷۹۸۹	۰
ارزش‌های انقلاب اسلامی	۹	بیانات امامین انقلاب اسلامی به نقل از قاسم آقا، ۱۳۹۱	۰.۳۷۸۴	۰.۶۱۵۱	۰.۸۲۸۰	۰.۷۶۰۵	۰.۷۰۲۳
اصول دفاع مقدس	۹	حسینی تاش، ۱۳۹۵	۰.۴۷۴۱	۰.۶۸۸۵	۰.۸۶۶۷	۰.۸۱۳۲	۰.۸۳۹۲
ارزش‌های دفاع مقدس	۱۱	اسکندری و جعفری، ۱۳۹۲	۰.۵۳۴۳	۰.۷۳۰۹	۰.۹۲۵۴	۰.۹۰۹۶	۰.۵۹۳۵
اصول مدیریت جهادی	۶	بابایی طلائی، ۱۳۹۴	۰.۳۶۸۰	۰.۶۰۶۶	۰.۷۵۱۹	۰.۷۰۱۰	۰.۵۷۱۲
ارزش‌های مدیریت جهادی	۱۲	بابایی طلائی، ۱۳۹۴	۰.۴۹۸۵	۰.۷۰۶۰	۰.۹۲۱۵	۰.۹۰۵۸	۰.۷۹۱۰

اولین معیار کلیدی که در نرم افزار Smart PLS مورد استفاده قرار می‌گیرد، ضریب تعیین (R^2) است. مقدار ضریب تعیین (R^2) نشان دهنده این است که ارزش‌های انقلاب اسلامی به مقدار ۷۰ درصد اصول انقلاب اسلامی را پیش‌بینی می‌کند که پیش‌بینی مناسبی می‌باشد. اصول دفاع مقدس به مقدار ۸۴ درصد اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی را پیش‌بینی می‌کند که پیش‌بینی بالا می‌باشد. همچنین ارزش‌های دفاع مقدس به مقدار ۶۰ درصد اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی و اصول دفاع مقدس را پیش‌بینی می‌کند. اصول مدیریت جهادی به مقدار ۷۹ درصد اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی را پیش‌بینی می‌کند. همچنین ارزش‌های مدیریت جهادی به مقدار ۵۷ درصد اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی و اصول مدیریت جهادی را پیش‌بینی می‌کند. به علاوه جهت ارزیابی مدل از شاخص‌های پایایی معرف آلفای کرونباخ (CA)، سازگاری درونی از شاخص p -دیلون-گلدشتاین یا پایایی مرکب (CR)، روایی همگرا (AVE) و روایی افتراقی معیار فورنل-لارکر (FL) استفاده شد.

روایی همگرا به این معناست که مجموعه معرف‌ها، سازه اصلی را تبیین می‌کنند. فورنل و لاکر (۱۹۸۱) استفاده از متوسط واریانس استخراج‌شده را به عنوان معیاری برای اعتبار همگرا پیشنهاد می‌نمایند. حداقل AVE معادل ۰/۳ بیانگر اعتبار همگرای قابل قبول است. به این معنی که یک متغیر پنهان (مکنون) می‌تواند به طور متوسط بیش از نیمی از پراکندگی معرف‌هایش را تبیین کند. حداقل مقدار قابل قبول برای پایایی معرف و پایایی مرکب مقدار ۰/۷ می‌باشد. معیار فورنل لارکر جهت سنجش روایی افتراقی می‌باشد. این معیار ریشه دوم شاخص AVE می‌باشد. نتایج روایی همگرا برای متغیرها نشان دهنده این است که همه متغیرها دارای

روایی همگرایی بالاتر از ۳/ می‌باشد. نتایج سنجش روایی افتراقی نیز نشان دهنده این است که متغیرها دارای روایی افتراقی بالاتر از ۰/۶ است. نتایج پایایی معرف و ترکیبی نیز نشان دهنده این است که متغیرهای پژوهش دارای مقدار بالاتر از مقدار ۰/۷ است. از مدلسازی معادلات ساختاری جهت تحلیل داده‌ها استفاده شده است. برای انجام تجزیه و تحلیل آماری از نرم افزار آماری SPSS و مدلسازی Smart PLS استفاده شده است. فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

۱. انقلاب اسلامی بر مدیریت جهادی تأثیر دارد.
۲. دفاع مقدس بر مدیریت جهادی تأثیر دارد.
۳. انقلاب اسلامی بر دفاع مقدس تأثیر دارد.

۸- یافته‌های پژوهش

۸-۱- یافته‌های توصیفی

پیش از پرداختن به بررسی مدل، لازم است تا در راستای ارائه درک بهتر از جامعه پژوهش، یافته‌های جمعیت‌شناختی افراد نمونه مشخص شود. این یافته‌ها در جدول ۲ آورده شده است.

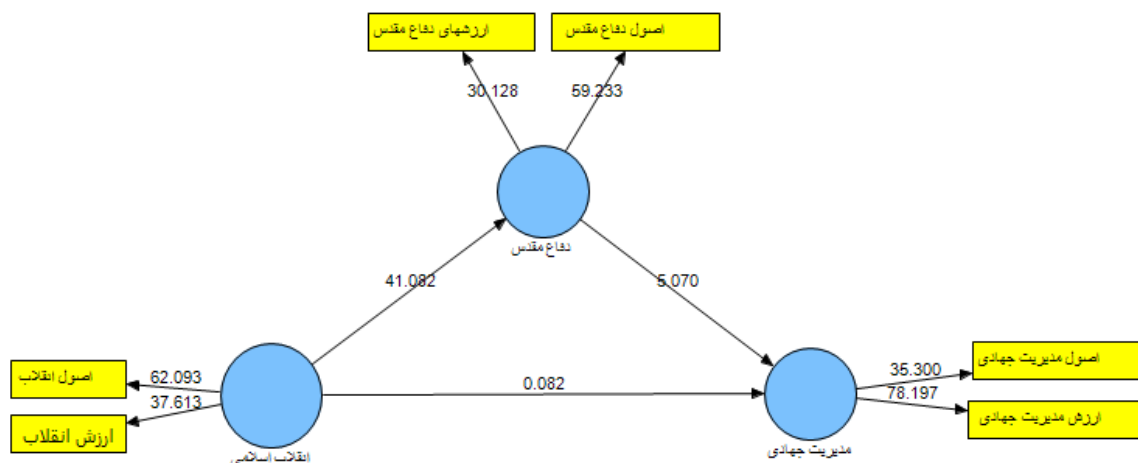
جدول ۲- آمار جمعیت‌شناختی افراد نمونه

متغیر جمعیت‌شناختی			فراوانی	درصد
سن	۲۰ الی ۳۰ سال	۱	۳۰	۳۰
	۳۱ الی ۴۰ سال	۵	۱۵	۱۵
	۴۱ تا ۵۰ سال	۱۳	۴۱	۴۱
	بیشتر از ۵۰ سال	۱۲	۳۸	۳۸
تحصیلات	لیسانس	۱	۳۰	۳۰
	فوق لیسانس	۳	۹	۹
	دکتر	۲۸	۸۷	۸۷
سابقه خدمت	کمتر از ۵ سال	۲	۶	۶
	بین ۵ تا ۱۰ سال	۲	۶	۶
	۱۱ تا ۱۵ سال	۲	۶	۶
	۱۶ تا ۲۰ سال	۲	۶	۶
	بیشتر از ۲۰ سال	۲۴	۷۵	۷۵

نتایج این آمار نشان دهنده وضعیت جامعه آماری است که نشان می‌دهد هم از نظر سابقه کاری و هم از نظر سطح تحصیلات کفایت لازم را برای پاسخ دهی به سؤالات داشته‌اند. با توجه به تحلیل‌های صورت گرفته، توزیع فراوانی مولفه‌های پژوهش نشان داد که اصول انقلاب اسلامی دارای میانگین ۴/۶۹ و انحراف معیار ۰/۳۳ بوده است. ارزش‌های انقلاب اسلامی دارای میانگین ۴/۷۰ و انحراف معیار ۰/۳۱ و اصول دفاع مقدس دارای ۴/۷۲ و انحراف معیار ۰/۳۲ بوده است. همچنین ارزش‌های دفاع مقدس دارای میانگین ۴/۵۶ و انحراف معیار ۰/۴۲ می‌باشد. اصول مدیریت جهادی دارای میانگین ۴/۵۹ و انحراف معیار ۰/۳۸، ارزش‌های مدیریت جهادی دارای میانگین ۴/۳۸ و انحراف معیار ۰/۴۷ می‌باشند.

۸-۲- یافته های استنباطی

جهت بررسی و آزمون فرضیه های پژوهش از مدلسازی معادلات ساختاری استفاده شده است.

نمودار ۲: ضرایب معناداری نقش انقلاب اسلامی و دفاع مقدس بر مدیریت جهادی

با توجه به مقدار T که بیشتر از مقدار بحرانی $1/96$ می باشد؛ انقلاب اسلامی بر دفاع مقدس تأثیر معناداری دارد. همچنین دفاع مقدس بر مدیریت جهادی تأثیر معناداری دارد. نتایج تحلیل نشان داد که انقلاب اسلامی به دلیل مقدار معناداری کمتر از $1/96$ تأثیر معناداری بر مدیریت جهادی ندارد. نتایج نمودار ۲ مبین مقدار تأثیر هر کدام از مسیرها است. نتایج نمودار بالا را می توان در جدول ۳ نشان داد.

جدول ۳- تأثیر دفاع مقدس بر انقلاب اسلامی و مدیریت جهادی

نتیجه	ضریب مسیر	انحراف استاندارد	T	
تأثیر مثبت	۰.۹۱۰	۰.۰۲۲۲	۴۱.۰۸۲۵	انقلاب اسلامی ← دفاع مقدس
عدم تأثیر	۰.۰۱۴	۰.۱۶۷۹	۰.۰۸۱۷	انقلاب اسلامی ← مدیریت جهادی
تأثیر مثبت	۰.۸۳۱	۰.۱۶۳۸	۵.۰۷۰۰	دفاع مقدس ← مدیریت جهادی

نتایج پژوهش نشان دهنده این است که انقلاب اسلامی به مقدار ۹۱ درصد بر دفاع مقدس تأثیر مثبت و معناداری دارد. دفاع مقدس نیز به مقدار ۸۳ درصد بر مدیریت جهادی تأثیر مثبت و معناداری دارد. انقلاب اسلامی به صورت مستقیم بر مدیریت جهادی تأثیر گذار نیست. انقلاب اسلامی به مقدار ۰.۰۱۴ درصد بر مدیریت جهادی تأثیر گذار است. جهت ارزیابی مدل از شاخص های ضریب تعیین R^2 ، استون - گیسر^۱ و نیکویی برازش استفاده شد که معیار Q^2 استون - گیسر جهت بررسی دقت پیش بینی استفاده شده است. این معیار معرف تناسب پیش بین مدل است. مقدار Q^2 بزرگتر از صفر نشان دهنده این است که سازه های برونزا دارای تناسب پیش بین برای سازه درونزای تحت بررسی هستند.

¹- Stone- Geisser

تنتهاوس و همکاران (۲۰۰۵) یک شاخصی نیکویی برازش^۲ (GOF) به عنوان راه حل عملیاتی برای اعتبار کل مدل پیشنهاد کردند. معیار GOF به صورت میانگین هندسی^۳ R^2 و متوسط اشتراک^۳ محاسبه می‌شود.

$$GOF = \sqrt{\text{communality} \times R^2}$$

این شاخص، مجذور ضرب دو مقدار متوسط مقادیر اشتراکی و متوسط ضریب تعیین است. از آن جا که این مقدار به دو شاخص مذکور وابسته است، حدودش بین صفر و یک بوده و هرچقدر به مقدار ۱ نزدیک باشد، مدل از برازش خوبی برخوردار است. نتایج این ارزیابی در جدول ۴ نمایان شده است.

جدول ۴- ارزیابی مدل تأثیر دفاع مقدس بر مدیریت جهادی

شاخص‌ها	R^2	مقدار اشتراک	SSO	SSE	1-SSE/SSO (Q^2)	مقدار نیکویی برازش
دفاع مقدس	۰.۸۲۸۲	۰.۷۸۴۴	۶۴.۰۰۰۰	۲۲.۴۳۸۰	۰.۶۴۹۴	۰.۹۱۴۷
مدیریت جهادی	۰.۷۱۰۷	۰.۸۸۹۰	۶۴.۰۰۰۰	۲۴.۱۲۷۴	۰.۶۲۳۰	

$$\overline{R^2} = \frac{1}{2} (0.8282 + 0.7107) = 0.76945$$

$$\overline{\text{communality}} = \frac{1}{2} (0.7844 + 0.8890) = 0.8367$$

$$GOF = \sqrt{0.7695 \times 0.8367} = 0.9147$$

مقدار ضریب تعیین برای متغیر دفاع مقدس برابر با ۸۳ درصد و برای مدیریت جهادی ۷۱ درصد است. مقدار تناسب پیش‌بین برای دفاع مقدس ۶۵ درصد و برای مدیریت جهادی ۶۲ درصد است. این مقادیر مبین تناسب بهتری برای متغیرها است. مقدار نیکویی برازش برای مدل ۹۱ درصد است که نشان دهنده برازش خوبی از مدل است. SSE مجموع مربعات خطاهای پیش‌بین و SSO مجموع مربعات مشاهدات برای یک متغیر مکنون می‌باشد.

۹- نتیجه گیری و پیشنهادها

(ملکی زوارم، ۱۳۸۸) در پژوهشی به این نتیجه رسیده است که مدیریت جهادی غیر از مدیریت علمی نیست که براساس فرمول‌ها و قوانین مطرح در دانش مدیریت پایه‌ریزی شده است. فرق این نوع مدیریت با مدیریت مطلق در این است که مبنای آن را نظام ارزشی اسلام می‌سازد. نظام ارزشی اسلام نقش مهمی را در نظریه‌های علمی مدیریت و نیز در شیوه‌های علمی آن ایفا می‌کند از این رو در روش‌های علمی مدیران مسلمان اثر می‌گذارد و به حرکت آن‌ها جهت ارزشی می‌دهد. در مدیریت جهادی، بکارگیری مؤثر و کارآمد و سازماندهی نیروی انسانی از طریق علم و هنر و قوانین مدیریت برای نیل به هدف‌های مطلوب در چارچوب نظام ارزشی موجود که همان اسلام ناب محمدی (ص) است، می‌باشد. در مدیریت با عنوان جهادی یا اسلامی، مراقبت و امانت‌داری، تکلیف و ادای وظیفه، خدمتگذاری گسترده و خادم بودن، جنبه‌های هدایت‌های آگاهانه و ارشادات دلسوزانه جلوه‌گری داشته و از اهمیت بیشتری برخوردار بوده و محوریت همه حرکت‌ها به سوی تحقق اهداف مورد نظر است.

فیروزآبادی (۱۳۹۰) در نتیجه گیری پژوهش خود با نام از جهاد تا جهاد (گفتمان فرهنگ جهادی در انقلاب اسلامی ایران) فرهنگ ایثار و جهادگری، رشد باورهای دینی، فضایل اخلاقی، معنوی، اخلاص و خودباوری و ... از جمله آموزه‌هایی هستند که در جهاد سازندگی متجلی شده و بر شکل‌گیری و اجرای گفتمان فرهنگ جهادی نقش مؤثری داشته است این گفتمان فرهنگی در

2- Goodness of Fit

3- Communality

جهاد دفاعی در بسیج نیز تجلی یافت و در فرهنگ سازمانی نهاد انقلابی در سپاه پاسداران به ظهور رسید به عبارت دیگر جهادگران، بسیجیان و پاسداران صبغه فرهنگ جهادی دارند و این مهم برای هیچ کسی پوشیده نیست، ولی با تأسف تاکنون بنا به هر دلیلی نقش آموزه‌های فرهنگ جهادی در تمامی جامعه به کمال و یا مطابق با آنچه که زینده ادامه این تلاش‌ها و نیز فرهنگ متعالی انقلاب اسلامی باشد، محقق و نهادینه نشده است.

لطیفی (۱۳۹۳) تبیین می‌کند؛ جریان انقلاب اسلامی و رویدادهای پس از آن (دفاع مقدس)، به شکل‌گیری نوعی رفتار، فرهنگ و سبک مدیریت سازمانی منجر شد که بعدها به عنوان کار و مدیریت جهادی تعبیر گردید. براساس یافته‌های این پژوهش، گفتمان دفاع مقدس از گفتمان اصلی انقلاب اسلامی ایران انفکاک ناپذیر است و بن‌مایه‌های گفتمان انقلاب اسلامی، مانند عدالت جویی، حق طلبی، مبارزه با ظلم و استکبار، زبان مقاومت، دفاع در مقابل تجاوز، نفی ساختار ناعادلانه نظام بین‌الملل، وحدت اسلامی، انقیاد نسبت رهبری دینی و غیره، همه در طول هشت سال دفاع مقدس نیز قابل مشاهده است. نکته حائز اهمیت این است که دوران دفاع مقدس اولاً به این عناصر گفتمانی قوام بخشید و آنها را تقویت کرد و ثانیاً باعث شد که هر چه پررنگ‌تر و مؤثرتر به عنوان عناصر هویتی ایران مطرح و باعث ظهور و شکل‌گیری فرهنگ و مدیریت جهادی شده است. به نوعی که اکنون جمهوری اسلامی ایران به این عناصر هویتی شناخته می‌شود.

جهت بررسی و آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدلسازی معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج تحلیل‌ها نشان داد که انقلاب اسلامی به صورت مستقیم بر دفاع مقدس تأثیر ندارد؛ در نتیجه فرضیه مزبور رد شد. فرضیه دوم پژوهش عبارت است از اینکه انقلاب اسلامی بر دفاع مقدس تأثیر دارد. نتایج تحلیل‌ها نشان داد که انقلاب اسلامی به مقدار ۹۱ درصد بر دفاع مقدس تأثیرگذار است. فرضیه سوم پژوهش شامل این فرض است که دفاع مقدس بر مدیریت جهادی تأثیر دارد. نتایج تحلیل‌ها نشان داد که دفاع مقدس به مقدار ۸۳ درصد بر مدیریت جهادی اثر دارد.

۱۰- پیشنهادهای کاربردی مبتنی بر مدل پژوهش:

نتایج پژوهش نشان داد که مدیریت جهادی مبتنی بر ارزش‌ها و اصول انقلاب اسلامی و دفاع مقدس شکوفا می‌گردد. از این رو پیشنهاد می‌شود سبک مدیریت جهادی گفتمان غالب سبک مدیریت سازمان‌ها گردد. چرا که این همه نارضایتی اجتماعی ناشی از ناکارآمدی‌های مدیریت است. تهدیدها زمانی به نتیجه می‌رسد که ضعفی در داخل کشور وجود داشته باشد، بکارگیری سبک مدیریت جهادی باعث توانمندی در کشور خواهد شد.

ابتدا لازم است تجربه گذشته وجود یک سازمان جهادی با عنوان جهاد سازندگی در سالهای ابتدایی انقلاب اسلامی و در بستر دوران دفاع مقدس، مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد تا ضمن پایش عملکرد محیطی این نهاد، پی به شناخت قوت‌ها و ضعف‌های آن ببریم.

جمهوری اسلامی ایران، که زاینده ایده انقلاب اسلامی ایران است، نشان داد که دارای معتدل‌ترین کارکرد در تفکر و عمل در جهان اسلام است که در عین حال، توانسته است یک حکومت و ملت را اداره کند. البته این حرف به معنای کامل بودن و بی‌نقص نبودن نیست و هرگز نباید مغرور بود، بلکه باید آسیب‌شناسی کرد و برای بهبود شرایط فعلی و ارتقای آن، برنامه ریزی نمود.

مشکل اصلی نظام در دولت‌سازی، مدیریت و دیوانسالاری است، از این رو با تکیه بر اصول و ارزش‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و مدیریت برآمده از آنها یعنی مدیریت جهادی این مشکل را رفع نمود. همچنین پیشنهاد می‌شود در درون کشور هویت انقلاب اسلامی و مدیریت جهادی برای ارتقای وحدت و همدلی ملی نهادینه گردد. باید تلاش شود تا روایت دفاع مقدس، به ویژه برای نسل جوان ایرانی، زنده نگه داشته شود و شهید همت‌ها برای ما اسطوره باشند. شهدا و جانبازانی که نگذاشتند ذره‌ای از خاک ایران در اختیار دشمن قرار گیرد و با افتخار، برای سرافرازی و وحدت ملی و استقلال ایران مبارزه کردند.

به کارگیری شیوه مدیریت جهادی در عرصه فرهنگ مهم‌ترین حرکت رو به جلو جهت مقابله با تهاجم فرهنگی و اقدامات نظام سلطه برای از میان بردن و یا تضعیف بنیان‌های اصیل اسلامی و ارزش‌های معنوی است. مدیریت جهادی مصداق مدیریتی است که در آن، فرهنگ سازمانی در راستای تحقق اهداف سازمان شکل پیدا کرده است و اهداف سازمان نیز در جهت نیازها و ارزش‌های محیطی قرار دارند. فلذا ارزش‌های محیطی به عنوان تقویت‌کننده اصلی ارزش‌های سازمانی عمل می‌کنند که آن هم به نوبه خود، مجدداً به تحقق اهداف سازمانی کمک می‌کند. در یک جمله می‌توان عنوان داشت: مدیریت جهادی، مدیریت مبتنی بر فرهنگ جهادی است. یکی از مهمترین و اصلی‌ترین ضرورت‌های تقویت و تحکیم فرهنگ و مدیریت جهادی از میان برداشتن مقابله نظام اداری کشور با سازمان جهادی است که متأسفانه این مهم بنا به دلایل متعدد تاکنون محقق نگردید.

بی‌شک موفقیت این مدیریت در میدان‌ها و عرصه کاری در سایه اعتماد به نفس، ایجاد روابط صمیمانه انسانی، معاشرت و مشاورت، پیشگامی در کارها، دوری از صفات زشت نفسانی همچون خودپسندی و افزون‌خواهی، اخلاص در عمل، دوری از منت نهادن و دوری از جدایی از مردم و دیگر اخلاقیات و شئون مدیریت اسلامی است که در محیط جهادی، در طول دوران عمر جهاد سازندگی و دیگر نهادهای انقلابی، به برکت انقلاب اسلامی، رعایت و به کار گرفته شده و بدین‌سان تلاش‌ها مضاعف و موفقیت‌ها زودتر حاصل شده و پیشرفت و توسعه و رفاه محقق گشته است و در ادامه راه نیز می‌بایست توسط دیگر سالکین این مقصد، مورد توجه قرار گیرد.

با بررسی بیانات حضرت امام خامنه‌ای می‌توان به این نتیجه دست یافت که حیات فرهنگ غنی اسلامی و ملی ایران، برنامه‌ریزی و مهندسی فرهنگی، مدیریت جهادی در عرصه فعالیت‌های فرهنگی با به کارگیری افراد متخصص، مؤمن، متعهد و مسئولیت‌پذیر و نظارت بر روند پیشرفت است که هر سه گام مورد تأکید می‌باشند.

۱-۱- محدودیت‌های پژوهش:

- تاکنون در موضوع پژوهش به تعبیر دیگر ارتباط انقلاب اسلامی و دفاع مقدس با مدیریت جهادی و حدود تأثیر آن بر تحقق اهداف انقلاب از جمله تشکیل تمدن نوین اسلامی مطالعات مشخصی صورت نگرفته است. و این پژوهش یک تجربه جدید در انجام پژوهشات دانشگاهی می‌باشد.
- حاکم نبودن یک منطق مشخص بر پژوهش‌های انجام شده و گستردگی موضوع، باعث تولید مجموعه وسیعی از داده‌ها ذیل عنوان مدیریت جهادی شده است. با عنایت به اینکه اصل توجه و پژوهش در حوزه موضوع پژوهش، بسیار ارزشمند بوده و موجبات شناخت راههای حفظ، تحکیم و نهادینه نمودن مدیریت جهادی در دوره‌های زمانی آینده می‌باشد.
- عدم تمایز برخی پژوهشات در تعریف مدیریت اسلامی و مدیریت جهادی یکی دیگر از محدودیت‌های موجود در انجام این پژوهش می‌باشد. به گونه‌ای که در برخی از موارد، جابجایی واژه اسلامی با جهادی، لطمه‌ای به ساختار پژوهش وارد نمی‌کند.

۱-۲- پیشنهادهایی برای پژوهشات آتی:

- ۱- بررسی ابعاد مختلف مدیریت جهادی در کشور (فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و...)
- ۲- بررسی نقش مقام معظم رهبری در مدیریت جهادی
- ۳- بررسی نقش بسیج و سپاه در مدیریت جهادی

منابع و ماخذ:

۱. اسکندری و جعفری (۱۳۹۲)، مدیریت دفاعی بر اساس ارزش های دوران دفاع مقدس، تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس.
۲. امام خامنه ای، سید علی، سایت بیانات معظم له (www.leader.ir).
۳. اصلی پور، حسین، (۱۳۹۵) درآمدی بر نظریه مدیریت جهادی، تهران: مرکز مطالعات و برنامه ریزی.
۴. امام خمینی (ره)، (۱۳۷۰) صحیفه نور، تهران: وزارت ارشاد اسلامی.
۵. بابایی طلائی، محمدباقر (۱۳۹۴)، مدیریت جهادی و چگونگی ارزیابی مدیران جهادی، تهران: موسسه انتشارات نبوی.
۶. پورصادق، ناصر و ذاکری، زهرا (۱۳۹۴) چستی مدیریت جهادی و فرهنگ جهادی، زرین شهر: نشر دهلاویه.
۷. تشویقی، شعبان (۱۳۸۸)، نقش مدیریت جهادی در ثبات و تأمین امنیت، دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی.
۸. تقی زاده اکبری، علی؛ سنگری، محمدرضا و عبداللهی، مهدی (۱۳۸۷) عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس: جلد اول، تهران: نشر زمزم هدایت.
۹. خارکوهی، غلامرضا، (۱۳۸۷) برکات ۸ سال دفاع مقدس از نگاه امام خمینی (ره)، گرگان: عشق دانش.
۱۰. درودیان، محمد، (۱۳۶۸)، پرسشهای اساسی جنگ - تهران: مؤسسه مطالعات سیاسی فرهنگی - اندیشه ناب، ص ۶۲.
۱۱. دواس، دی ای (۱۳۸۵)، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، نشرنی، تهران.
۱۲. سپهر، محمدحسین (۱۳۹۳) مدیریت جهادی: ص ۲۸، قم: نشر زمزم هدایت.
۱۳. سعیدی شاهرودی، علی، بازشناسی انقلاب اسلامی، (۱۳۹۰)، ص ۳۹، تهران: نشر دعا.
۱۴. شفیع فر، محمد، (۱۳۷۸)، درآمدی بر مبانی فکری انقلاب اسلامی، قم: نشر نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها.
۱۵. فیروزآبادی، سید حسن، (۱۳۹۰) از جهاد تا جهاد، تهران: نشر دعا.
۱۶. لغتنامه دهخدا.
۱۷. مشایخی، کریم؛ تاج آبادی، رضا و شعبانی، سمیه (۱۳۸۸). مقایسه تطبیقی سبک مدیریت جهادی با سایر سبک های مدیریتی آسیب شناسی سازمانی مدیریت جهادی، دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران، وزارت جهاد کشاورزی.
۱۸. مطهری، مرتضی (۱۳۴۱)، مشکل اساسی در سازمان روحانیت، در بخشی درباره مرجعیت و روحانیت، تهران: انتشار.
۱۹. مطهری، مرتضی، در کتاب بیست گفتار، ص ۱۳۷.
۲۰. مقیمی، سیدمحمد (۱۳۹۰) مدیریت رفتار سازمانی، تهران: نشر راه دان.
۲۱. ملکی زوارم، حسین (۱۳۸۸). مقایسه تطبیقی سبک مدیریت جهادی با سایر سبک های مدیریتی، دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی.
۲۲. مهرابی، امیرحمزه (۱۳۹۴) مدل بومی توانمندسازی نیروهای اداری با استفاده از نظام ارزشی اسلام، تهران: نشر مرکز پژوهشات اسلامی مجلس شورای اسلامی: گروه مطالعات اسلام و سیاست.